

VERS ÉS PRÓZA TRIANONRÓL

TARTALOM

Juhász Gyula: Trianon

József Attila: Nem, nem, soha

Reményik Sándor: Nem nyugszunk bele

Reményik Sándor: Ahogy lehet

Kárpáti Piroska: Üzenet Erdélyből

Papp-Váry Elemérmé Sziklay Szeréna: Magyar hitvallás

Wass Albert: Üzenet haza

Dr. Padányi Viktor: Trianon árnyai

Szigethy Gábor: Trianon ante portas

Trianon

Nem kell beszélni róla sohasem,
De mindig, mindig gondoljunk reá.
Mert nem lehet feledni, nem, soha,
Amíg magyar lesz és emlékezet,
Jog és igazság, becsület, remény,
Hogy volt nekünk egy országunk e földön,
Melyet magyar erő szerzett vitézül,
S magyar szív és ész tartott meg bizony.
Egy ezer évnek vére, könnye és
Verejtékes munkája adta meg
Szent jussunkat e drága hagyatékhoz.
És nem lehet feledni, nem, soha,
Hogy a mienk volt a kedves Pozsony,
Hol királyokat koronáztak egykor,
S a legnagyobb magyar hirdette hévvel,
Nem volt, de lesz még egyszer Magyarország!

És nem lehet feledni, nem, soha,
Hogy a mienk volt legszebb koszorúja
Európának, a Kárpátok éke,
És mienk volt a legszebb kék szalag,
Az Adriának gyöngyös pártadísze!
És nem lehet feledni, nem, soha,
Hogy a mienk volt Nagybánya, ahol
Ferenczy festett, mestereknek álma
Napfényes műveken föltündökölt,
S egész világra árasztott derút.
És nem lehet feledni, nem, soha,
Hogy Váradon egy Ady énekelt,
És holnapot hirdettek magyarok.
És nem lehet feledni, nem, soha
A bölcsőket és sírokat nekünk,
Magyar bölcsőket, magyar sírokat,
Dicsőség és gyász örök fészkeit.
Mert ki feledné, hogy Verecke útján
Jött e hazába a honfoglaló nép,
És ki feledné, hogy erdélyi síkon
Tűnt a dicsőség nem múló egébe
Az ifjú és szabad Petőfi Sándor!
Ő egymaga a diadalmas élet,
Út és igazság csillaga nekünk,
Ha őt fogod követni gyászban, árnyban,
Balsorsban és kétségben, ó, magyar,
A pokol kapuin is győzni fogsz,
S a földön föltalálod már a mennyet!
S tudnád feledni a szelíd Szalontát,
Hol Arany Jánost ringatá a dajka?
Mernéd feledni a kincses Kolozsvárt,
Hol Corvin Mátyást ringatá a bölcső,
Bírnád feledni Kassa szent halottját?
S lehet feledni az aradi őskert
Tizenhárom magasztos álmodóját,
Kik mind, mind várnak egy föltámadásra?

Trianon gyászos napján, magyarok,
Testvéreim, ti szerencsétlen, átkos,
Rossz csillagok alatt virrasztva járók,
Ó, nézzetek egymás szemébe nyíltan
S őszintén, s a nagy, nagy sír fölött
Ma fogjatok kezét, s esküdjetek
Némán, csupán a szív veréseivel
S a jövő hitével egy nagy esküt,
Mely az örök életre kötelez,
A munkát és a küzdelem hirdeti,
És elvisz a boldog föltámadásra.

Nem kell beszélni róla sohasem?
De mindig, mindig gondoljunk reá!

József Attila

Nem, Nem, Soha!

Szép kincses Kolozsvár, Mátyás büszkesége
Nem lehet, nem soha! Oláhország éke!
Nem teremhet Bánát a rácnak kenyeret!
Magyar szél fog fújni a Kárpátok felett!

Ha eljő az idő – a sírok nyílnak fel,
Ha eljő az idő – a magyar talpra kel,
Ha eljő az idő – erős lesz karunk,
Várjatok, Testvérek, ott leszünk, nem adunk!

Majd nemes haraggal rohanunk előre,
Vérkeresztet festünk majd a határköre
És mindent letiprunk! – ez lesz a viadal!! –
Szembeszállunk mi a poklok kapuival!

Bömbölve rohanunk majd, mint tengerár,
Egy csepp vérig küzdünk s áll a magyar határ
Teljes egészében, mint nem is oly régen
És csillagunk ismét tündöklök az égen.

Lobogónk lobog, villámlók kardunk,
Fut a gaz előlünk – hisz magyarok vagyunk!
Felhatol az égig haragos szózatunk:
Hazánkat akarjuk! Vagy érte meghalunk.

Nem léssz kisebb Hazánk, nem, egy arasszal sem,
Úgy fogsz tündökölni, mint régen, fényesen!
Magyar rónán, hegyen egy kiáltás zúg át:
Nem engedjük soha! soha Árpád honát.

Reményik Sándor

Nem nyugszunk bele

Téli szél a tar ágakat fújja,
Mint az Isten égre tartott ujja,
Mint megcsúfolt, kikacagott álom
Állunk egyedül a nagyvilágon.

Elvették, s most véle nagyra vannak,
Törött, véres kardját a magyarnak;
De míg minden nép a sírját ássa,
Van szava, hogy világgá kiáltsa:

Csak mi, csak mi ne verjük kebelünk,
Csak mi, csak mi emeljük fel fejünk,
Tiporhatják szűz tiszta igazunk,
Csak mi, csak mi ne hagyjuk el magunk!

De hirdessük gúzsba kötött kézzel,
Sebes ajakkal, lázadó vérrel,
Idézve menny s pokol hatalmait:
Hogy béke nincs, hogy béke nincsen itt!

Kezünk bár nem pihen a kardvason,
A szíveinkben nem lesz nyugalom,
Jöhetnek jövő századok, s megint
Csak felszakadnak régi sebeink.

E sebek és e fájdalom örök,
Ettől vonaglik minden magyar rög,
Ettől vérez ki majd nyomunkba hág,
Ettől nem gyógyulnak az unokák.

Ősi erdők ettől súgnak-búgnak,
Ettől reszket lelke minden zugnak,
Puha szívek kővé ettől válnak,
Kemény kövek élő szívként fájnak.

Amíg élünk, ettől fájunk-égünk,
Sírban ettől nem lesz pihenésünk,
Ettől szorul a kezünk ökölbe,
Ettől sír a gyermek anyaölben,

Fenyőmadár behavazott fákon,
Szárak haraszt téli pusztaságon,
A folyók, fák, a füvek szelleme,
Minden sűvít:

MI NEM NYUGSZUNK BELE!

Most Lomnic ormán rakjunk nagy tüzet,
Trianonig lobogjon üzenet,
Hogy megroppant bár karunk ereje,
NEM NYUGSZUNK BELE!
NEM NYUGSZUNK BELE!

Reményik Sándor

Ahogy lehet

Fogcsikorgató türelemmel,
Összeszorított szájjal -
Krisztus-követő bús próbálkozással,
Majd daccal, lobbanóval,
Fojtott igével és visszanyelt szóval,
Tenyérrel, mely sima örökké,
Csak a zsebben szorul ököllé -
Keserű, tehetetlen nevetéssel
Békülve meg akármilyen rendeléssel -
Nem csodálkozva már - és csodálkozva mégis,
Hogy rajtunk ez is, az is megesett:
Hordozzuk, testvéreim, ezt a hordhatatlan,
Kín szenvedést virágzó életet.
Ahogy lehet...

Megalkuvás zsoltárát énekelve,
Végtelen rabmenetben csak megyünk,
Nincs semmi fegyverünk,
Fegyvertelen a lelkünk lázadása,
Pedig a vérünk minden csöppje vágyik,
Vágyik a Péter vad mozdulatára,
Amikor Istenének védelmében
A Málkus fülét hirtelen levágta.
Kik vagyunk mi?
Ó, nem az Alázat,
Csak a megalázottság fiai.
Nemzedékek büszke hídfői közt
Görbülő ív, görnyedő átmenet:

Testvéreim, bizony nem élünk jól mi,
Nem apáinknak tetsző életet.
De aki másképp tehetne helyünkben,
Az vesse reánk az első követ!
Minden percünk kínzó kiegyezés:
Ahogy lehet...

Testvérem, korcs hős, alkuvások hőse,
Félbenmarad, megmásul mondatod?
Egy szikra talán mégis zengve pattan
Lángörvényből, mely benned kavargó.
Dagadnak benned árvizes erők,
Zúdulna niagarás zuhatag:
Elégedj meg, ha megtöltesz belőle
Kristálytisza vízzel egy poharat.
Visszaszorítanak, hátrább, egyre hátrább,
És amit hagynak, egyre kevesebb:
Hát vedd meg lábad ott, ahol megállhatsz,
S azt mentsd, azt a talpalatnyi helyet,
Szikrát a tűzből, cseppet a folyóból,
A töredéket eltört mondatodból,
Minden megmaradt árva keveset:
Ahogy lehet...

Láttad a Karsztok szirt-sivatagában
A liliputi termőföldeket?
Pár négyzetméter - amit a lavina,
A kőgörgeteg könnyen eltemet.
S a Karsztok boldogtalan magvetője,
A földművelés madárjlesztője
Ezt a kis humuszt mégis szereti,
Kicsi kőkerítéssel keríti.
Pedig szinte sírjának is kevés.
Ó, karszti sors; ó, karszti temetés..

Te is, testvérem, karszti sorsodat
Fogadd el, s védd meg karszti földedet,
Azt a sírodnak is kevés humuszt,
Azt a pár négyzetméternyi helyet,
S azt a fölséges Isten-lábnymot,
Mint a lavina minden rohama
Eltörölni még sohasem tudott.
Védd ezt a talpalatnyi telkedet,
Cserépkancsódat és tűzhelyedet,
Utolsó darab száraz kenyered!
De azt aztán foggal, tíz körömmel.
Démoni dühvel és őrült örömmel -
Ahogy lehet...

Kárpáti Piroska*

Üzenet Erdélyből

Üzent az Olt, Maros, Szamos,
Minden hullámuk vértől zavaros,
Halljátok, ott túl a Tiszán,
Mit zúg a szél a Hargitán?
Mit visszhangoznak a Csíki hegyek,
Erdély hegyein sűrű fellegek?

Ez itt magyar föld és az is marad,
Tiporják bár most idegen hadak,
Csaba mondája új erőre kél,
Segít a vihar és segít a szél,
Segít a tűz, a víz, a csillagok,
S mi nem leszünk mások, csak magyarok!

Ha szól a kürt, egy szálíg felkelünk!
Halott vitézek lelke jár velünk.
Előttünk száll az ős Turul-madár,
Nem is lesz gát, és nem lesz akadály!
Ember lakol, ki ellenünk szegül,
A székely állja, rendületlenül!

Üzenik a gyergyói havasok:
Mevannak még a régi fokosok!
Elő velük, jertek, segítsetek!
Székely anya küld egy üzenetet:
Hollók, keselyűk tépik a szívünket,
Rablóhordák szívják a vérünket!

Ha nem harcoltok vélünk, elveszünk!
E végső harcban: egyedül leszünk!
És a honszerző hősök hantja vár,
Ha odavész az ősmagyar határ!
És ha rablóknak kedvez a világ,
Mutassunk akkor egy új, nagy csodát!

Megmozdulnak mind a Csíki hegyek,
Székelyföld nem terem több kenyeret,
Elhervad minden illatos virág,
Mérget terem minden gyümölcsfaág.
Vizek háta nem ringat csónakot,
Székely anya nem szül több magzatot!

Vadon, pusztá lesz az egész vidék,
S végezetül, ha ez sem lesz elég,
A föld megindul, a mennybolt leszakad,
De Erdély földje csak magyar marad!

* Kárpáti Piroska (tanítónő; a románok e verséért 1920-ban felakasztották)

Papp-Váry Eleménné Sziklay Szeréna

Magyar hitvallás („Hiszekegy”)

Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.

Ez az én vallásom, ez az én életem,
Ezért a keresztet vállaimra veszem,
Ezért magamat is reá feszítetem.

Szeretném harsogni kétkedők fülébe,
Szeretném égetni reszketők lelkébe,
Lángbetűkkel írni véres magyar égre:

Ez a hit a fegyver, hatalom és élet,
Ezzel porba zúzod minden ellenséged,
Ezzel megválthatod minden szenvedésed.

E jelszót ha írod lobogód selymére,
Ezt ha belevésed kardod pengéjébe,
Halottak országát feltámasztod véle.

Harcos, ki ezt hiszed, csatádat megnyerted,
Munkás, ki ennek élsz, boldog jövőd veted,
Asszony, ki tanítod, áldott lesz a neved.

Férfi, ki ennek élsz, dicsőséget vettél,
Polgár, ki ezzel kélsz, új hazát szereztél,
Magyar, e szent hittel mindent visszanyertél.

Mert a hit, az erő, mert aki hisz, győzött,
Mert az minden halál és kárhozat fölött
Az élet Urával szövetséget kötött.

Annak nincs többé rém, mitől megijedjen,
Annak vas a szíve minden vésszel szemben,
Minden pokol ellen, mert véle az Isten!

Annak lába nyomán zöldül a temető,
Virágdíszbe borul az eltiport mező,
Édes madárdaltól hangos lesz az erdő.

Napsugártól fényes lesz a házatája,
Mézes a kenyere, boldogság tanyája,
Minden nemzetségén az Isten áldása.

Magyar! Te most árva, elhagyott, veszendő,
Minden nemzetek közt lenn a földön fekvő,
Magyar, legyen hited s tied a jövőndő.

Magyar, legyen hited és léssen országod.
Minden nemzetek közt az első, az áldott,
Isten amit néked címeredbe vágott.

Szíved is dobogja, szavad is hirdesse,
Ajkad ezt rebegje, reggel, délben, este,
Véreddé hogy váljon az ige, az eszme:

Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!

Wass Albert:

ÜZENET HAZA

Üzenem az otthoni hegyeknek:
a csillagok járása változó.
És törvényei vannak a szeleknek,
esőnek, hónap, fellegeknek,
és nincs ború, örökkévaló.
A víz szalad, a kő marad,
a kő marad...

Üzenem a földnek: csak teremjen,
ha sáska is rágja le vetését,
ha vakond túrja is gyökeret.
A világ fölött őrködik a Rend,
s nem vész magja a nemes gabonának,
de híre sem lesz egykor a csalánnak.
A víz szalad, a kő marad,
a kő marad...

Üzenem az erdőnek: ne féljen,
ha csattog is a baltások hada.
Mert erősebb a baltánál a fa,
s a vérvő csonkból virradó tavaszon,
Újra erdő sarjad győzedelmesen.
S még mindig lesznek fák, mikor a rozsdá
a gyilkos vasat rég felfalta már
s a sújtó kéz is szent jóvátétellel
hasznos anyaggá vált a föld alatt...
A víz szalad, a kő marad,
a kő marad...

Üzenem a háznak, mely fölnevelt:
ha egyenlővé teszik is a földdel,
nemzedéknek őrváltásain
jönnek majd újra boldog építők,
és kiássák a fundamentumot,
s az erkölcs ősi hófehér kövére
emelnek falat, tetőt, templomot.

Jön ezer új Kőműves Kelemen,
ki nem habarccsal és nem embervérrel
köti meg a békesség falát,
de szentelt vízzel és búzakenyérrel,
és épít régi kőből új hazát.
Üzenem a háznak, mely fölnevelt:
a fundamentum Istentől való,
és Istentől való az akarat,
mely újra építi a falakat.
A víz szalad, de a kő marad,
a kő marad...

És üzenem volt barátaimnak,
kik megtagadják ma nevemet:
ha fordul egyet újra a kerék,
én akkor barátjuk leszek,
és nem lesz bosszú, gyűlölet, harag.
Kezet nyújtunk egymásnak, és megyünk,
és leszünk Egy Cél és Egy Akarat:
a víz szalad, de a kő marad,
a kő marad...

És üzenem mindenkinek,
testvérnek, rokonnak, idegennek,
gonosznak, jónak,
hűségeseknek és alávalónak,
annak, akit a fájás űz, és annak
kinek kezéhez vércsöppek tapadnak:
vigyázzatok és imádkozzatok!
Valahol fenn a magas ég alatt
mozdulnak már lassan a csillagok,
s a víz szalad, és csak a kő marad,
a kő marad...

Maradnak igazak és jók,
a tiszták és békességesek,
erdők, hegyek, tanok és emberek.
Jól gondolja meg, ki mit cselekszik!

Likasztják már fönny az égből a rostát,
s a csillagok tengelyét olajozzák
szorgalmas angyalok.
És lésszen csillagfordulás megint,
és miként hirdeti a Biblia:
megmérték az embernek fia,
s ki mint vetett, azonképpen arat,
mert elfut a víz, és csak a kő marad,
de a kő marad.

TRIANON ÁRNYAI

Emlékezés Trianonra, 1920 június 4-re, Magyarország keresztrefeszítésének napjára

írta: Dr. Padányi Viktor: Megjelent: Egyetlen menekvés c. Könyve 143. oldalán

A békediktátum vezetői az aláírás időpontját június 4-én délelőtt 10 órára tűzték ki. Az ország hangulata nyomasztó volt, a sajtó hangja levert, rezignált, drámai. E sorok írója soha nem fogja elfelejteni a mindenből viccet csináló, mindent kigúnyoló pesti humor jellemző produktumát, a Borszem Jankó vicclapot, amelynek június 3-i száma az első oldalon egy egész oldalas rajzot hozott. A rajzon lehajtott emberfők ezreinek tömege, az előtérben egy asztal, rajta egy papírlap s azon egy tollat tartó kéz. A kép aláírása ez volt: "Aláírjuk-e?" Vicclap karton soha még patakozó könnyekben ilyen sikert nem aratott.

A kormány június 4-én katonai készültséget rendelt el az összes csapattesteknél, csendőrösszpontosítások történtek és a városokban a rendőrörszemeket megkettőzték.

Rádió akkor még nem volt. Párizssal állandó telefonösszeköttetésben állt Budapest. A nagy lapok kiadóhivatalai előtt tömegek lesték a kirakatban időnként megjelenő hírközleményeket. Az utcák reggel óta valami furcsa nyugtalansággal voltak tele. Minden arcon szorongás, a tekintetek fáradtak, üresek, mint a halottasházaknálvirrasztás után. Még a szokott utcazaj is tompább volt, mint máskor.

Tíz óra után egy-két perccel jött a végzetes hír, és akkor megkondultak a harangok, előbb Pesten, majd ahogy villámgyorsan szétfutott a hír, egymásután mindenfelé az országban. A magyarok két óra hosszat tartó harangozással temették múltjukat és jövőjüket.

Budapest percek alatt feketébe öltözött. Perceken belül fekete gyászlobogók lengtek mindenütt, az ablakokban fekete drapériák. Az utcák fekete gyászruhákkal teltek meg. Emberek, asszonyok, férfiak, gyerekek mentek az az utcán patakozó könnyekkel, nem egyszer hangosan zokogva. Emberek rázták az öklüket az ég felé, hangosan átkozódva. Az Oktogon sarkán egy rokkant katona letépte zubbonyát és könnyökben levágott csonka karját mutatva, őrihangon kiabálta: "Hát ezért?"

Az utcákon ismeretlen, egymást soha nem látott emberek borultak egymás nyakába, a terek padjain zokogókat vettek körül vigasztaló emberek és az állandó és szakadatlan harangzúgásban rohant bele a gyászba és kétségbeesésbe ezer pesti rikkancs "Rendkívüli kiadás." A lapok gyászkeretben, mindenki mohón olvasta, amit úgyis tudott, mindenki fellángolta tehetetlen düh, csoportokban vezércikkeket olvastak fel hangosan...A Múzeumtéren elkezdtek a himnuszt énekelni...és a harangok kongtak, kongtak szakadatlanul, szinte elviselhetetlenül.

A templomok gyorsan megteltek síró emberekkel, hisz a kétségbeesés mélyén mindnyájan Istenbe próbáltunk kapaszkodni, papok mentek fel a szószékre megkísérelni a lehetetlent, vigasztalni ott, ahol nem volt vigasztalás

A vidéken ugyanez volt a kép. Harangkongás, gyász és kétségbeesés mindenütt. Néhány ökölcsapáson, kisebb verekedésen kívül rendzavarások nem fordultak elő, hiszen az összes italmérések zárva voltak és minden közbiztonsági intézkedés megtörtént. Csak a harangok kongtak 10 órától kezdve mindenütt, minden városban és minden faluban két órán keresztül

E sorok írója 14 éves fiú volt és negyedikes gimnazista akkoriban. Tíz órakor növénytan óra kezdődött és Kovách Demjén tanár úr magas, szikár alakja pontosan jelent meg az ajtóban, mint mindndíig. Felment a katedrara, beírta az osztálykönyvet, de nem kezdte el a feleltetést, mint szokta, hanem lehajtott fővel meredt maga elé egy hosszú percig...és akkor megkondultak a harangok. Kovách Demjén tanár úr felállt, odament a térképtartóhoz, kivette a térképet, amelynek felső sarkában még ez a név állt: "A Magyar Szent Korona Országainak Politikai Térképe", és

felakasztotta a térképállványra s mindezt egyetlen szó nélkül, aztán megállt előtte, kissé oldalt, hogy ne takarja el előlünk, és nézte, olyan arccal, olyan leírhatatlan lágy kifejezéssel, amelyet mi még soha sem láttunk száraz és örökké szilárd arcán. Mi halálos csendben néztük a térképet és az előtte álló, szürkülő hajú cisztercita papot, amint feje egyre lejjebb esett a mellére és a kívülről behallatszó harangzúgás által még inkább kimélyített csendben inkább magának, mint nekünk, ennyit mondott: "Consummatum est"

Ötvennégyen voltunk, ötvennégy tizenéves magyar fiú. A golgota utolsó szavai után nem bírtuk tovább, leborultunk a padokra és elkezdtünk sírni. Odakint kongtak a harangok.

Nagymagyarország keresztre feszítésének napja volt: 1920. június 4.

Szigethy Gábor

Trianon ante portas

Első gimnazista diák voltam, amikor 1957. január valahányadikán, majd három hónap tanítási szünet után, szovjet tankok Hunnia-pusztító ölelésében megkezdtük a csonka tanév második félévét a budai József Attila Gimnáziumban. Tárkányi tanár úrtól tanultam latinul Marcus Tullius Cicero riadóütként vészt hirdető mondatát: *Hannibal ante portas!* A pun hadvezér – magyarázta a tanár úr – hatalmas hadseregével átkelt az Alpokon és Róma meghódítására, megalázására, leigázására készült. Rómaiak ébredjete: *Hannibál a kapuk előtt!*

Értettük a tanár úr antik idézetbe rejtett példabeszédét.

Aligha él ma olyan magyar ember, aki száz évvel ezelőtt, 1920. január 18-án olvasta Budapesten a Szózat című napilap II. évfolyamának 16. számát. Száz év múltán összeszoruló szívvel böngészem a nagyapámtól örökölt, nehezen kibetűzhető, megbarnult, öreg hírlapot.

„Béke az, amit nekünk ajánlanak? Nincs magyar, aki ép ésszel s romlatlan szívvel azt mondhatná, hogy az. Igazságtalan s a történelemben példátlan kegyetlenség!”

Egy nappal korábban, 1920. január 17-én szembesítették a nagy háború gőgös, öntelt, zsákmányra éhes győztesei a magyar tárgyaló küldöttséget az általuk *ajánlott*, valójában erőfölényük tudatában diktált, Magyarország számára megalázó, területrelő, nemzetgyilkos békefeltételekkel.

Vae victis! – Jaj a legyőzötteknek!

A kezemben tartott százéves újságpéldány avítottan öreg, de sértetlen. Nagyapám dühében, döbbenetében száz éve nem gyűrte össze, nem tépte szét, nem hajította papírkosárba.

Próbálom elképzelni, múltidéző álmaimban *látni* a pillanatot, amikor nagyapám – s a hozzá hasonló számtalan, hazájához, magyar kultúrájához ragaszkodó patrióta budapesti polgár – 1920. január 18-án a Párizsból érkezett elborzasztó, hihetetlen, felfoghatatlan híreket olvasta az újságban reggelizés közben, vagy törökösen főzött feketekávéját kortyolgatva ebéd után.

Nagyapám – ma így képezem, így gondolom – 1920. január 18-án délben, kezében a Szózat aznap megjelent példányával, áldott állapotú nagymamám társaságában a szépen megterített vasárnapi ebédlőasztal mellett ült. Szótlatlanul olvasta a hírlapot.

Szó bennszakad, hang fennakad...

Nagyapám nem tudta elképzelni, hogy Arad nem lesz többé magyar város, hogy Újvidéken szerbek fognak dirigálni, hogy Kolozsvárott románok, Kassán szlovákok, Munkácson ukránok lesznek az urak, hogy a koronázó magyar városban, Pozsonyban... Épeszű, becsületos magyar ember 1920. január 18-án, a fékevesztett bolsevik terrort, az ezt követő dölyfös román megszállást épp hogy túlélte Budapesten, a jövőtől okkal rettegő szorongásos pillanatban sem gondolt arra, hogy nemsokára útlevelekre, hivatalos pecsétekre, vámnyilatkozatra lesz szüksége, ha rokonait meglátogatni Temesvárra, Érsekújvárra, Zomborba, Lévára akar utazni.

Kosztolányi Dezső sem gondolt ezen a napon arra, hogy hazája területének kétharmadát, lakosságának majd egyharmadát elrabolják a győztesek, s álmodni sem álmodott arról, hogy nemsokára *Vérző Magyarország* címmel antológiát szerkeszt az elorzott magyar földekért, hazájukból kiszakított lelkekért jajongó, a megcsonkított hazát sirató írók, költők, tudósok fájdalomfüstös írásaiból.

Nem tudom, mire gondolt, mit csinált a tizenöt éves József Attila 1920. január 18-án, de keserű kétségbeesését két év múlva így ordította világgá:

NEM, NEM, SOHA!

*Szép kincses Kolozsvár, Mátyás büszkesége
Nem lehet, nem, soha! Oláhország éke!
Nem teremhet Bánát a rácnak kenyeret!
Magyar szél fog fúni a Kárpátok felett!*

*Ha eljő az idő – a sírok nyílnak fel,
Ha eljő az idő – a magyar talpra kel,
Ha eljő az idő – erős lesz a karunk,
Várjatok, Testvérek, ott leszünk, nem adunk!*

Száz évvel ezelőtt Juhász Gyula sem sejtette azon a januári vasárnapon, hogy 1923-ban azon fog töprengeni: *Van-e még magyar dal Váradon?* – s múltidőt álmódva keserűen magába roskad, mert *Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk...*

Karinthy Frigyes, amikor világjáró körútra indult 1929 tavaszán, nagyon hamar a lehetetlennel, az elfogadhatatlannal, a soha be nem gyógyuló sebbel szembesült. „S már a határnál vagyok s mintha eleven, még vérző seben gázolna keresztül a vonat, ahogy megpillantom az első idegen feliratokat ott, ahol nemrég a testem és vérem nyelvén szóltak hozzám. Begyógyulhat valaha ez a seb, vagy fel kell vágni, újra bevarrni, vagy újat vágni valahol másutt – a baj megvan, nem lehet letagadni, az a kérdés csak, lehetne kezelni belülről, vagy csak a kés segít? Istenem. Fáj.”

Babits Mihály 1920. január 18-án nem tudta, hogy 1939-ben – a magyar jellem természetrajzáról elmélkedve – a megcsonkított hazában megélt két évtized után majd hinni akarja, hinni fogja, hogy a mindig az erősebbek érdekeit szolgáló politika csupán az emberiség történelmének törmeléke: „Ha van nép és ország között mély összefüggés és lelki kapcsolat, bizonyosan megvan ez a mi népünk és országunk között! Persze az ezeréves országot értem, a hegyektől félkörben koszorúzott földet... Ennek minden része részt vett a kapcsolatban; politikai véletlenek nem számítanak itt.”

1920. január 18-án napfényes téli vasárnap volt, a pesti polgárok nem hitték el, nem akarták elhinni az eszement képtelenségeket, amelyeket az újságban olvastak. A római polgárok sem hittek a bölcs Cicerónak, hiába kongatta a vészharangot: Hannibál Róma kapui előtt áll és erőszakosan hódítani, nem szelíd szóval békét kötni jött hadseregével Itáliába Afrikából.

Lapozgatta nagyapám az újságot.

Jó hír: felszabadították a burgonya felvásárlási árát, tavasszal lesz tisztességes áron elegendő áru a piacon. Holnaptól már látható az Omniában az *Egy dollárkirálynő kalandjai* című „szenzációs amerikai kalandorjáték IV. része”. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a belügyminiszterrel egyetértésben elrendelte, hogy „a békeszerződés átadása következtében beállott országos gyászra való tekintettel” a színházak három napig ne tartsanak előadást.

Látni vélem – cigarettára gyújt – nagyapám egyetértő fejbólintását.

Örömhír: *Megindult a gyermekjótékonyági akció.* Huszár Károly miniszterelnök felhívása – *Vészkiáltás* – elhangzása után minden szervezet és külföldi katonai misszió egyetértett a budapesti „gyermeknyomor” megszüntetésére kezdeményezett pénzgyűjtéssel. Elsőként Cerutti olasz királyi politikai megbízott küldött tízezer koronát a miniszterelnökségre.

Aggasztó hír: a Duna vízállása harminc éve nem volt ilyen magas, veszélyben vannak az óbudai pincék, de: „bármily haragosan is hömpölyög Pesten át a most óriásnak látszó Duna, csak egyes lágymányosi pincékben elraktározott és kellő időben biztonságba nem helyezett tüzelőanyagra jelent csak igazi veszedelmet”.

Hömpölyög a Duna, de nincs komoly veszély.

Az országos gyász ellenére január 19-én, hétfőn már vetíteni kezdik a Royal-Apollóban a Madame Dubarry című filmet. Az értéktőzsdén egy órányi tárgyalás után az illetékesek úgy döntöttek, hogy megnyitják a tőzsdét és a nemzeti gyász okán majd a jövő héten tartanak egy rendkívüli szünnapot.

Nagyapám visszalapozott az újság első oldalára: „Súlyos kényszerhelyzetünkben reánkerőszakolt öngyilkosság volna, ha gyöngeségből véglegesnek tekintenők és beletörödnénk. Legyünk erősek, maradjunk nyugodtak s várjunk. Ne higgye senki, hogy ez már »elvégeztetett«.”

Száz év múltán százéves napilapot olvasok. Éjszaka van, vörösbort iszom: *Wein aus Österreich. Blaufränkisch.* Magyarul hajdan: Kékfrankos. Nemrég jártam a Fertő-tó túlsó partján és az 1920. június 4-én elidegenített régi magyar borvidék egyik pincéjében vásároltam a bort. Palackon a címke: *1758 Esterházy Austria.*

Vajon mikor döbbsent rá fiatalon, 1924-ben égbe költözött nagyapám, hogy *elvégeztetett?*